

УДК 316.472.47+061.2

*Панькова О.В., доцент, канд. соціол. наук, Інститут економіки промисловості НАН України,
Касперович О.Ю., Інститут економіки промисловості НАН України,
Ищенко О.В., Інститут економіки промисловості НАН України*

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ПРОЯВ АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СПЕЦИФІКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розкрито специфічні риси та основні проблеми розвитку волонтерського руху в Україні у 2014–2015 рр., визначено перспективи його подальшого розвитку та залучення соціальних ресурсів волонтерства до вирішення проблем та викликів, що постали перед сучасним українським суспільством.

Ключові слова: волонтерська діяльність, соціальні ресурси, громадянське суспільство.

В умовах посилення зовнішніх і внутрішніх викликів, які постали перед Україною та її громадянами, в ситуації загострення невизначеності й нестабільності суспільство відчуває гостру потребу у механізмах надання оперативних, виважених та адекватних відповідей для мінімізації ризиків і загроз, у способах вирішення пріоритетних проблем та оперативного реагування при їх виникненні. Події Революції гідності та військова агресія на Сході країни засвідчили, що українські структури державного управління за багатьма напрямками продемонстрували низьку результативність, а в окремих випадках – навіть неспроможність розв'язати нагальні проблеми, які постали перед країною, регіонами та громадянами. На цей час Україна опинилась у ситуації нестачі внутрішніх і зовнішніх ресурсів – людських, трудових, економічних, фінансових, особистісних тощо. Тому саме зараз надзвичайно актуалізується проблема мобілізації внутрішніх ресурсів країни та її регіонів для забезпечення самозахисту та соціальної безпеки.

Яскравим проявом мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Набутий досвід є надзвичайно цінним, з точки зору розвитку громадянського суспільства в Україні, а його дослідження та пошук шляхів подальшого використання є одним з головних завдань як науковців, так і представників системи державного управління.

Визначення шляхів ефективного залучення соціальних ресурсів громадянського суспільства, в тому числі волонтерських організацій, потребує розробки відповідної стратегії залучення цих ресурсів для вирішення актуальних суспільних проблем, реалізація якої сприяла б розвитку громадянського суспільства та становленню демократії в Україні. Це потребує дослідження та осмислення розвитку волонтерства в Україні протягом останніх двох років, його рушійних сил, мотивів, проблем і перспектив.

Таким чином, проблема полягає у наявності потреби у концептуальному осмисленні феномену розвитку волонтерського руху в Україні у 2014–2015 рр., виявленні його рушійних сил, специфіки, проблем і перспектив розвитку з метою подальшого залучення його соціальних ресурсів до процесів реформування українського суспільства.

Зважаючи на велику швидкість соціальних процесів, окремих фундаментальних досліджень бурхливого розвитку волонтерського руху в Україні за 2014–2015 рр. проведено не було. Водночас проблематика розвитку громадянського суспільства в Україні та, зокрема, волонтерства, досліджується вже досить давно і плідно. Зокрема, особливості становлення громадянського суспільства в Україні розглядаються у роботах вітчизняних соціологів О.М. Балакіревої, М.О. Шульги, І.Е. Бекешкіної, Є.І. Головахи, О.С. Резніка, В.П. Степаненко та інших. Серед останніх досліджень з питань волонтерства слід виокремити емпіричні дослідження, що проводились Інститутом соціології НАН України (липень 2015 р.), Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України (жовтень 2015 р.) [1] та науковій розвідці Київського міжнародного інституту соціології на замовлення видання «Дзеркало тижня» (грудень 2014 р.) [2].

З огляду на це, **метою статті** є систематизація досвіду та визначення специфіки становлення і функціонування волонтерського руху в Україні на сучасному етапі, основних чинників, що впливають на стан і динаміку розвитку його соціальних ресурсів (зокрема, у контексті мотивації та демотивації волонтерської діяльності), а також визначення основних проблем і перспектив подальшого розвитку вітчизняного волонтерського руху та залучення його ресурсів до подолання викликів, що постали перед українським суспільством.

Говорячи про перспективи розвитку соціологічної теорії громадянського суспільства, видатний американський соціолог Дж. Александер зазначає, що «потрібна нова концепція громадянського суспільства як громадянської *сфери* (прим. – курсив автора), світу цінностей і інститутів, який створює потенціал для соціальної критики і демократичної інтеграції одночасно. Така сфера спирається на солідарність, почуття до інших, кого ми не знаємо, але поважаємо з принципу, а не досвіду, через нашу передбачувану прихильність до спільної світської віри. ...Структура громадянського суспільства може спиратися на культурну структуру, але вона навряд чи є просто дискурсивною за своїми порядком та формою. Вона заповнена установами, організаціями комунікації та регуляції» [3, р. 4]. У статті використовується даний підхід до трактування поняття «громадянське суспільство» як незалежного простору соціальної дії та взаємодії, який «має «свої власні» етику та інституції» [3, р. 6]. Волонтерська діяльність і створювані відповідними соціальними акторами інститути цілком відповідають використуванню у його рамках ключовим ознакам громадянського суспільства, а тому можуть розглядатись як його частина – елементи громадянської сфери. Чи не найголовніша роль при цьому належить моменту солідарності як засадничого принципу ставлення до інших і спонукання до активності.

Підтвердженням є визначення понять «волонтерство», «волонтерська діяльність», які можна розглядати як базові. Так, у «Рекомендаціях щодо підтримки волонтерства», затверджених Генеральною асамблеєю ООН, термін «волонтерство» належить до «широкого спектра видів діяльності, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, що здійснюються добровільно, для загального громадського блага, і де грошова винагорода не є головним мотивуючим фактором» [4]. Згідно із Законом України¹, «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Враховуючи те, що в обох наведених визначеннях основний зміст розкривається через поняття «діяльність», на нашу думку, терміни «волонтерство» і «волонтерська діяльність» можуть використовуватись як синоніми. Волонтерство – це глобальний процес об'єднання людей, які прагнуть зробити внесок на благо своєї громади та світової спільноти. Волонтери – це люди,

¹ Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17>

які добровільно і безоплатно беруть участь у суспільно-політичній діяльності для вирішення соціально значущих проблем. Волонтерами можуть бути люди будь-якого віку та професії з різних сфер і прошарків суспільства, які віддають частину своїх сил, часу, знань на благо інших людей і суспільства в цілому.

У доповіді програми Волонтерів ООН (The United Nations Volunteers (UNV) programme) під назвою «Стан світового волонтерства: трансформуючи управління» волонтерство розглядається як «додатковий ресурс і засіб для залучення навичок, знань і досвіду для того, щоб голос та участь, підзвітність і чутливість (responsiveness), як ключові засади доброго врядування (good governance), доповнювали інші рішення у сфері розвитку і ресурси» [5, р. vii]. При цьому зазначається, що «покращені механізми для громадянської участі необхідні для можливості появи нових дискусій, обговорень і рішень. Волонтерство забезпечує ключовий канал для цієї взаємодії від локального до національного і глобального контекстів» [5, р. xiv]. Крім того, зазначається, що процеси децентралізації фокусують увагу на сфері місцевого самоврядування, зокрема, на волонтерській діяльності на цьому рівні. Одним з результатів, крім залучення додаткових ресурсів до процесів вирішення місцевих проблем, є зростання громадської участі, залученості жителів до процесів прийняття та реалізації рішень [5, р. 21].

Волонтерський рух в Україні має власну історію започаткування та розвитку, проте вписується в загальний контекст глобального масштабу. Спалах волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014 р. у зв'язку з воєнним конфліктом на Донбасі. Локалізація волонтерської допомоги зумовлювалася гострими потребами врятування життя людей окупованих територій, підтримки бійців української армії, допомоги вимушеним переселенцям із зони конфлікту. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Такий чинник не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це – наша українська специфіка. Уряди понад 80 країн, серед яких і найбільш розвинуті, сприяють розвитку у своїх країнах національного волонтерського руху, розглядаючи його як діючий інструмент розвитку глобального суспільства, тому волонтерський рух має глобальний характер, а Україна вносить у нього гідну інноваційність.

На сьогодні під «волонтерською діяльністю» в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим. При цьому можна виокремити ряд характерних рис прояву та реалізації волонтерських ініціатив протягом 2014–2015 рр., зумовлених як поєднанням унікальних подій та умов, які формують потребу у волонтерській діяльності, так і соціокультурними особливостями українського суспільства.

Так, коментуючи швидкий розвиток волонтерства в Україні у більш широкому контексті, у зв'язку із загальносуспільними процесами, заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха зазначає: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. ...Феномен волонтерства зробив українців щасливішими саме тому, що вперше в історії приніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим» [6].

Е. Лібанова стверджує, що активізація волонтерського руху протистоїть укоріненому українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати - ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі - допомагають армії». «Взагалі, такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися...», – зазначає вона [7]. Фахівці Національного Інституту стратегічних досліджень в аналітичній до-

повіді «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики» [8] систематизували зарубіжний досвід волонтерства у світовій практиці та визначили особливості його функціонування в Україні в умовах зовнішньої агресії.

Волонтерський рух, який активно проявив себе в ході революційних подій у країні (Євромайдан), пізніше став одним з механізмів протистояння зовнішній збройній агресії, порятунку та допомоги переселенцям з Криму та Донбасу, бійцям в зоні АТО. Розбалансованість взаємодії органів державної влади, нездатність своєчасно відреагувати на ситуації воєнного конфлікту, невиконання покладених на них зобов'язань щодо забезпечення соціальної, особистісної безпеки призвели до значного дефіциту ефективних управлінських рішень, неефективності системи забезпечення Збройних Сил України. Саме такий стан став причиною поширення волонтерського руху в країні. Однією з рис волонтерської діяльності в Україні у 2014–2015 рр. є те, що значна кількість ініціатив при їх виникненні (а часто – і в процесі реалізації протягом тривалого часу) має неформальний характер. Багато громадських ініціатив, що виникли під час Революції гідності і були спрямовані на допомогу протестуючим на Майдані, після її завершення переорієнтувались на допомогу Збройним Силам України, Національній гвардії України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям з АР Крим та Сходу України. Важлива роль волонтерів у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння збройній агресії на Сході України визнається і представниками Збройних Сил України.

Поступово відбуваються процеси певної інституціоналізації волонтерського руху та його включення в соціальні процеси на більш постійній основі – ті люди та структури, які намагаються зробити свою діяльність системною, набувають формального статусу, що дозволяє розширити можливості співробітництва з урядовими структурами та міжнародними організаціями, наймати співробітників на платній основі тощо.

За результатами наших досліджень, інтерв'ю з провідними волонтерами країни, які розміщені в мас-медійному просторі України, було виявлено основні мотиви участі у волонтерській діяльності. Ними, як правило, виступають:

- реалізація соціально відповідальних громадських ініціатив, спрямованих на розв'язання нагальних соціальних та інших проблем власними силами, силами громади;
- виконання особистого обов'язку перед собою і перед суспільством за принципом: «Якщо не я – то хто?»;
- бажання громадянина добровільно і безоплатно надати допомогу тим, хто її потребує, реалізувати свої моральні та релігійні принципи, відчутти себе потрібним і корисним для інших;
- самореалізація людини, подальше професійне зростання;
- отримання морального задоволення від вдячності людей, яким надана допомога;
- отримання широких можливостей мати доступ і розпоряджатися фінансовими та іншими ресурсами тощо.

Не менш важливим, ніж мотиви волонтерської діяльності, є визначення демотивуючих факторів щодо участі населення у волонтерській діяльності. Так, за результатами дослідження, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, основними причинами неучасті у волонтерській діяльності громадян країни є такі² (відповідно до розподілу відповідей на запитання: «Якщо Ви не берете участі у волонтерській діяльності, то чому?»):

- відсутність і обмеженість власних можливостей надати допомогу – 37,0% опитаних;

² Всеукраїнське соціологічне опитування було проведене ІСПП НАПН України 29 вересня – 6 жовтня 2015 р. Загальна кількість опитаних – 2000 респондентів у 152 населених пунктах (з них 71 – міські, 81 – сільські) усіх регіонів України за винятком АР Крим і територій, не контрольованих українською владою в Донецькій і Луганській областях. Похибка вибірки становить 3,2%. Вибірка є репрезентативною для дорослого населення та цих макрорегіонів, і країни в цілому.

- не знають, як саме, яким чином допомогти – 9,8%;
- не бачать у цьому сенсу – 11,6%;
- впевненість у тому, що це повинна робити держава – 30,7%;
- не змогли визначитися з відповіддю – 8,4% [1].

Вимоги, що ставить ситуація (виникнення нових чи періодичне загострення існуючих загроз, нестандартність викликів), а також значна незалежність у прийнятті рішень керівниками або активістами волонтерських структур (яка є наслідком залучення масових пожертвувань та обмеженістю впливу традиційних грантодавців і «постановників завдань» для організацій громадянського суспільства – державних структур і міжнародних фондів) є причинами надзвичайної оперативності, гнучкості представників волонтерського руху та появи інноваційних проєктів, які навряд чи могли б виникнути за звичайних умов чи на замовлення військових структур. У першу чергу це проєкти, пов'язані з удосконаленням озброєння та окремих аспектів ведення бойових дій (постачання сучасної снайперської зброї та боєприпасів, оптичних приладів і тепловізорів, розробка, виготовлення і використання безпілотних літальних апаратів, розробка принципово нових ІТ-продуктів: карти Армії SOS, система управління артилерійським вогнем ГІС «Арта», розрахунково-графічний комплекс «Броня» («Артмог»), що дозволяє розрахувати дані для стрільби з танків, система планування розвідки й координації на полі бою «КомБат», програмно-апаратний комплекс «Кропива» тощо). Велике значення має також відсутність характерних для державних структур бюрократизації та формалізму.

Багато лідерів волонтерського руху, не розглядаючи волонтерську діяльність, яку здійснюють зараз, як постійну чи основну, прагнуть до координованості, організаційної упорядкованості у своїй діяльності для підвищення ефективності допомоги, що надається. Адже більших результатів досягають волонтери, які зосереджуються не на безпосередньому задоволенні всього різноманіття гострих потреб, а на завданні ефективної організації діяльності з надання конкретного виду допомоги чи на роботі з окремою соціальною групою. Тож самі учасники волонтерських проєктів, що займаються наданням допомоги військовим у зоні АТО, намагаються розвивати та підвищувати ефективність своєї діяльності за рахунок взаємодії та пошуку логістичних рішень.

Більшість волонтерів та засновників благодійних організацій, які включились до волонтерської діяльності у ході Революції гідності та активно допомагають останні півтора роки бійцям у зоні АТО і внутрішньо переміщеним особам, не були громадськими активістами з відповідним досвідом, а прийшли з інших сфер діяльності. Це, з одного боку, негативно характеризує існуючі вже не один рік організації громадянського суспільства України, значна кількість яких не продемонстрували гідної активності та гнучкості, а з іншого – є наслідком сполучення умов економічної кризи та зовнішньої агресії.

Окремої уваги заслуговують напрями діяльності українських волонтерів. Дослідники проблем волонтерської діяльності погоджуються з тим, що вичерпний перелік видів та напрямів волонтерської діяльності скласти неможливо, однак до основних найчастіше відносять освітню діяльність, роботу з дітьми та молоддю, допомогу у лікувальних закладах і закладах соціального захисту, діяльність із захисту навколишнього середовища тощо. Значущість розвитку волонтерської діяльності в контексті євроінтеграційних прагнень України підтверджується розповсюдженістю практики участі у волонтерській діяльності в ЄС: понад 100 млн європейців залучені до певних видів волонтерської активності.

Особливістю структури напрямів волонтерської діяльності, що сформувалась у 2014–2015 рр. є доповнення функцій державних структур, які не виконуються, або виконуються неефективно. Причини такої ситуації як об'єктивні (обмеженість фінансових ресурсів, наслідки анексії АР Крим та бойових дій на території Донецької та Луганської областей та ін.), так і суб'єктивні (неефективна система управління у багатьох сферах державного управління, застарілі стандар-

ти матеріального забезпечення Збройних Сил України та підходи до забезпечення обороноздатності країни, зниження боєздатності військових частин і підрозділів, корумпованість правоохоронних органів та інших органів державної влади і місцевого самоврядування, відсутність модернізації зброї та військової техніки, неготовність органів, відповідальних за соціальну політику держави, реагувати на зміну місця перебування великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та ін.).

Основними адресатами, яким надавалася масова волонтерська допомога у 2014–2015 рр. є:

– українська армія – матеріальне забезпечення бійців АТО (збір харчів, теплих речей та амуніції, ліків, засобів гігієни), технічна допомога: ремонт, удосконалення, бронювання бойових машин;

– поранені бійці АТО, військові госпіталі та лікарні, у яких лікуються поранені військовослужбовці;

– полонені військові із зони АТО та їх сім'ї – інформаційно-пошукова допомога, допомога в обміні полонених різних сторін конфлікту;

– сім'ї вимушених переселенців з Криму та Донбасу (з територій АТО) - надання юридичної, психологічної та гуманітарної допомоги, допомога в пошуку житла та роботи, адаптації до нового становища і ситуації);

– сім'ї бійців – учасників АТО, сім'ї загиблих (матеріальна, психологічна, гуманітарна допомога;

– мирне населення територій у зоні АТО: збір коштів, збір речей (їжа, одяг та ін.), доставка зібраної допомоги до населення, підготовка маршрутів і транспорту для вивезення людей із зони АТО.

Якщо за певними напрямками діяльність волонтерів лише частково реалізує функції, які не здатні повною мірою виконувати відповідні державні та комунальні структури (наприклад, харчування військовослужбовців, ремонт військової техніки, забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом, роботою, протезування поранених, перехід до стандартів НАТО у Збройних Силах України тощо), то ряд напрямів не могли виникнути за умов панування застарілих державних підходів та стандартів, бюрократичних обмежень і відсутності ініціативи на всіх рівнях влади. До таких напрямів належать уже згадувані високотехнологічні інформаційні системи управління артилерійським вогнем і стрільби з танкових гармат, розвиток використання безпілотних літальних апаратів у розвідувальних цілях, забезпечення бійців АТО формою та засобами захисту, кращими за вітчизняні стандарти, курси з тактичної медицини та забезпечення військовослужбовців медичними аптечками, що відповідають стандартам НАТО.

Таким чином, волонтерська діяльність в Україні характеризується значною кількістю нестандартних для світової практики напрямів діяльності, створюючи не тільки систему допомоги особам і структурам, що її потребують, але й паралельну систему розробки та реалізації рішень, спрямованих на ефективніше виконання функцій відповідними державними структурами, насамперед, у військовій сфері.

Для розуміння перспектив розвитку волонтерського руху в Україні необхідно знати ставлення пересічних громадян до волонтерської діяльності. Результати соціологічних опитувань, проведених Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України у 2015 р., показують, що воєнний конфлікт на Сході країни спричинив появу нових суспільних інституцій, які впливають на життя країни та її громадян. Ними стали нові громадські утворення – волонтерські об'єднання, довіра до яких на сьогодні з боку населення є високою – 66% (табл. 1).

Реальна участь населення країни у волонтерській діяльності може проявлятися:

а) безпосередньо – збір коштів, речей, продуктів харчування, ліків, перевезення їх у зону АТО, догляд поранених і хворих, ремонт техніки тощо;

б) опосередковано – в організованих формах волонтерської діяльності людина може не брати участі, але може допомагати по можливості (перераховувати гроші, робити інші пожертвування, надавати житло, здавати кров тощо).

Таблиця 1

Оцінки довіри громадян до органів державної влади та інших суспільних інституцій у 2015 р., % до тих, хто відповів

Суспільні інституції	Рейтинг довіри (цілком довіряю + скоріше, довіряю)	Рейтинг недовіри (скоріше, не довіряю + зовсім не довіряю)	Підсумковий показник балансу довіри – недовіри *
Волонтерські об'єднання	66,0	19,5	+46,5
Церква	61,2	22,0	+39,2
Збройні Сили України	60,3	26,1	+34,2
Громадські організації (жіночі, молодіжні тощо)	49,9	22,5	+27,4
Система освіти	48,0	31,6	+16,4
Вітчизняні засоби масової інформації	48,7	34,0	+14,7
Новостворювані підрозділи національної поліції	41,5	25,6	+15,9
Президент України	37,8	49,0	-11,2
Служба безпеки України	33,4	44,7	-11,3
Місцеві органи влади	28,8	57,8	-29,0
Профспілки	28,7	43,6	-14,9
Рада національної безпеки та оборони України	28,0	45,5	-17,5
Міліція	22,0	63,4	-41,4
Кабінет Міністрів України	19,5	69,2	-49,7
Верховна Рада України	19,1	71,2	-52,1
Національний банк України	17,3	61,2	-43,9
Генеральна прокуратура України	15,5	68,4	-52,9
Місцеві суди (обласні, міські, районні)	13,4	71,7	-58,3
Політичні партії	13,2	69,9	-56,7

* Підсумковий показник (у процентах) було обчислено так: $C_p = D - N$, де D – громадяни, які цілком довіряють та, скоріше, довіряють владній структурі чи суспільному інституту, а N – громадяни, які зовсім не довіряють та, скоріше, не довіряють владній структурі чи суспільному інституту.

Ступінь залученості громадян країни до розв'язання тих проблем, які постали перед країною, можна виявити через розподіл відповідей на запитання “Чи берете Ви участь у діяльності волонтерських організацій і рухів, що допомагають українській армії, жертвам воєнного конфлікту на Сході України?” (табл. 2). Результати дослідження вказують на те, що в опосередкованій формі та безпосередньо волонтерською діяльністю займалося у 2014 р. понад 65% населення країни, а у 2015 р. – більш як 50%, що показує на потужний внутрішній ресурс самоорганізації та громадської залученості громадян. У динаміці спостерігається спад волонтерсь-

кої активності, що є цілком природним закономірним процесом, пов'язаним з певним затуханням воєнного конфлікту на Сході України.

Таблиця 2

Залученість населення України до діяльності волонтерських організацій і рухів, що допомагають українській армії, жертвам воєнного конфлікту на Сході України, % до тих, хто відповів

Варіанти відповідей на питання: «Чи берете Ви участь у діяльності волонтерських організацій та рухів, що допомагають українській армії, жертвам воєнного конфлікту на Сході України?»	Грудень 2014 р.	Жовтень 2015 р.
Так, збираю кошти, речі, продукти харчування, ліки, особисто перевозжу зібране в зону АТО, доглядаю поранених і хворих, ремонту техніку тощо	11,0	8,3
В організованих формах волонтерської діяльності участі не беру, але, по можливості, допомагаю (перераховую гроші, роблю інші пожертвування, надаю житло, здаю кров тощо)	51,9	39,9
Інше	3,0	2,7
Нічого із зазначеного не роблю	31,9	48,9
Не відповіли	2,2	0,2

Результати досліджень Інституту соціології НАН України у 2015 р. і наукові розвідки М.О. Шульги [9] розкривають основні риси соціального портрету українського волонтерства як суспільного явища. Один з вагомих солідаритетів українського суспільства пов'язаний з підтримкою волонтерського руху, що почав набирати силу відразу після початку військових дій на Сході нашої країни, за твердженням багатьох оглядачів, є безпрецедентним. Це пояснюється тим, що за всіма своїми ознаками цей рух, насправді, не повною мірою підпадає під традиційне розуміння волонтерства, що є прийнятним на даний момент. Так, рівень довіри до волонтерів в Україні є найвищим серед широкого спектра соціальних інституцій і становить 3,48 бала за 5-бальною шкалою оцінок (5 – «цілком довіряю», 1 – «зовсім не довіряю»). У контексті регіональної підтримки результати є досить очікуваними³. Відповідь «Вони реально врятували країну, і не відомо, що було б, якби не вони» найбільшу підтримку отримала на Заході (52,7%), і найменшу – на підконтрольних українській владі територіях Донбасу – 21,7%. У виборі всіх інших висловлювань теж явно проступає регіональна специфіка. Рівень підтримки у цілому падає при просованні від Заходу країни на Схід (табл. 3).

Такий розподіл відповідей говорить про наявність значної регіональної диференціації у сприйнятті та мірі підтримки волонтерського руху, що необхідно враховувати при розробці та реалізації стратегії розвитку волонтерства в Україні.

Окремим і значною мірою невирішеним питанням залишається нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності. Протягом незалежності України нормативно-правова база здійснення волонтерської діяльності залишалась на низькому рівні. Незважаючи на періодичні прояви інтересу законодавців та органів виконавчої влади, нормативні новації стосувались переважно загальних питань функціонування громадських і благодійних організацій. Проривом

³ Розшифровка регіонального складу за областями є такою: Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; Центр: Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ; Південь: Миколаївська, Херсонська, Одеська області; Схід: Запорізька, Дніпропетровська, Харківська області; Донбас: Донецька, Луганська області. При опитуванні респондент мав можливість обрати до 3-х варіантів відповідей.

став 2011 р., коли було прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність»⁴. Оскільки головною метою було врегулювання залучення волонтерів при проведенні в Україні заходів фінальної частини чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012», цей закон не спричинив суттєвих змін у захисті прав волонтерів і тих організацій, що використовують працю волонтерів у найбільш типових сферах залучення волонтерської допомоги – соціального захисту та охорони здоров'я, не сприяв активізації волонтерського руху.

Таблиця 3

Сприйняття населенням України за регіонами представників волонтерського руху у 2015 р., N= 1781, %

Варіанти відповідей на запитання: «У країні зараз активно розвивається волонтерський рух. Що Ви можете сказати про людей, які до цього активно долучилися?»	Середні оцінки по Україні	Розподіл відповідей за регіонами				
		Захід N=374	Центр N=657	Південь N=193	Схід N=405	Донбас N=166
1. Вони реально врятували країну, і не відомо, що було б, якби не вони	37,8	52,7	37,8	35,8	31,6	21,7
2. Вони багато в чому замінили державні структури і працюють набагато ефективніше	42,6	51,9	42,9	49,2	38,5	22,9
3. Це справжні патріоти України і саме вони стануть наступними лідерами держави	29,0	37,7	31,2	30,1	23,0	13,9
4. У цьому немає нічого особливого, люди завжди допомагали країні у скрутні часи	9,8	6,2	10,2	15,0	8,4	13,3
5. Волонтерам не варто було брати на себе обов'язки чиновників, оскільки останні цим користуються і нічого не роблять	13,9	7,2	14,8	14,0	21,2	7,8
6. Волонтерський рух не такий потужний, щоб про це багато говорити	5,2	3,7	6,4	4,7	5,2	4,2
7. З цих людей треба формувати новий уряд і міністерства, оскільки вони діють, а не говорять	13,3	15,0	13,6	3,0	13,8	7,8
8. Більшість волонтерів роблять це заради можливості зробити кар'єру	7,9	4,6	8,7	9,3	10,4	4,8
9. Під виглядом волонтерів надто часто маскуються шахраї та обирають довірливих людей	19,4	19,3	21,5	13,5	22,5	11,5
10. Я нічого про цей рух не знаю	4,9	0,8	4,4	5,7	4,4	18,1
11. Важко сказати	6,8	2,9	5,6	5,7	7,7	19,9

Роль волонтерів, ставлення до них з боку органів державної влади та населення різко змінились після подій Революції гідності, зовнішньої агресії в Криму та на Донбасі. Так, у Аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України у 2015 р. відзначено «потужну самоорганізацію громадян, насамперед, у волонтерському, благодійницькому, добровольчому рухах, яка демонструє реальні результати в тих питаннях, які органами державної влади розв'язуються лише частково» [10, с. 183].

Визнання внеску та потенціалу волонтерської активності привело до активізації діяльності з адаптації законодавства до умов, що склалися, з вирішення проблем законодавчого забезпе-

⁴ Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17>

чення у цій сфері. Серед ключових змін у законодавстві щодо волонтерської діяльності за 2015 р., слід виокремити Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності»⁵. Найсуттєвішими у цьому законі є зміни до Закону України «Про волонтерську діяльність», якими конкретизуються функції та повноваження органів виконавчої влади щодо державної політики у сфері волонтерської діяльності, а також норми стосовно правового та соціального захисту волонтерів. Також позитивним є прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій»⁶, яким врегульовано ряд питань статусу та оподаткування неприбуткової організації (зокрема, щодо податку на прибуток).

На впорядкування процесу здійснення волонтерської діяльності та надання волонтерської допомоги також спрямовано ряд постанов Кабінету Міністрів України⁷.

Проте залишається доволі велика кількість проблем у сфері законодавчого забезпечення волонтерської діяльності, які викликають закономірну критику з боку юристів, самих волонтерів, громадськості. Так, явно не виконують свою функцію інформування про суб'єктів волонтерської діяльності та контролю за їх діяльністю реєстри, до яких мають бути включені волонтери та волонтерські організації. Зокрема, фактично не оновлюється Єдиний реєстр волонтерських організацій, який веде Міністерство соціальної політики України⁸. На сайті Державної фіскальної служби України відсутнє посилання на Реєстр волонтерів антитерористичної операції. Це суттєвий організаційний недолік, адже умовою потрапляння під умови оподаткування неприбуткових організацій є включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій⁹. Відсутність санкцій за неподання відомостей для включення до зазначених реєстрів і реальних переваг від перебування у них призводить до того, що багато волонтерів та волонтерських організацій ігнорують відповідні вимоги законодавства.

Крім того, протягом усього періоду активності волонтерських структур з початку Революції гідності залишається актуальним знаходження компромісу між обов'язком волонтерів і волонтерських організацій звітувати за отримані кошти, виконувати інші законодавчі вимоги до їх діяльності та напруженим режимом роботи провідних їх представників, який не дає фізичної можливості вести таку звітність (що виводить діяльність багатьох волонтерів, які роблять неопіненний внесок у вирішення найнагальніших проблем, поза правове поле).

Отже, волонтерський рух в Україні на сучасному етапі є проявом певної зрілості громадянського суспільства в Україні, доповнює функції державних органів, сприяє стабілізації та регулюванню суспільних відносин в умовах децентралізації. Водночас перед волонтерами та волонтерськими структурами постають суттєві проблеми, які можна згрупувати за такими напрямками.

1. Зниження обсягів допомоги з боку населення України, представників діаспори та інших благодійників. Для частини волонтерів та волонтерських організацій це означає відсут-

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності : Закон України від 05.03.2015 р. № 246-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19>

⁶ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій : Закон України від 17.07.2015 р. № 652-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/652-19>

⁷ Про затвердження Порядку надання гуманітарної та іншої допомоги населенню Донецької та Луганської областей : постанова Кабінету Міністерства України від 30.01.2015 р. № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/21-2015-%D0%BF>; Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності : постанова Кабінету Міністерства України від 05.08.2015 р. № 556 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF>

⁸ Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції : наказ Міністерства фінансів України від 30.10.2014 р. № 1089 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14>.

⁹ Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій : наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2013 р. № 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0267-13/>

ність ресурсів для реалізації діяльності та неможливість її продовження. Висловлюється кілька причин такої ситуації:

- «звикання» населення до ситуації збройного конфлікту на Сході України та його наслідків;
- об'єктивні соціально-економічні фактори, пов'язані з економічною ситуацією в країні (девальвація гривні, підвищення комунальних тарифів, погіршення економічної ситуації в країні);
- послаблення моди на волонтерство та благодійництво.

2. Невідповідність волонтерської діяльності законодавству, новацій у законодавстві, що ускладнюють волонтерську діяльність. Діюча нормативно-правова база у сфері громадянського суспільства формувалася, в основному, за відсутності існуючих надзвичайних обставин, тому не завжди враховує реалії та часом перешкоджає вирішенню волонтерами актуальних проблем.

3. Спротив чиновників і консерватизм державних структур. Традиційний фактор ризику реформ – інерція системи та саботування з боку чиновників, що бажають жити по-старому – відомий вже і багатьом волонтерам в Україні.

4. Недостатність контролю за подальшою долею майна, переданого волонтерами. Неодноразово зазначалось, що на результати волонтерської допомоги впливає недостатня увага до обліку зібраних коштів і майна, що передається, а також подальшого контролю. В окремих випадках наслідком стає зловживання отриманою допомогою, її привласнення та торгівля нею. Не завжди є можливість оцінити реальні потреби особи (сім'ї, військового підрозділу) в отриманні допомоги. Наслідком стає зростання споживацьких настроїв і недоотримання допомоги тими, хто дійсно її потребує.

5. Відсутність достатньої координації волонтерів між собою. Ще однією проблемою, яка обмежує ефективність волонтерської діяльності, є недостатня або відсутня координація між діями осіб і структур, що виконують схожі завдання. Одним з чинників є амбіції кожного з волонтерів та їхнє прагнення робити все самостійно, що є іншим боком активної позиції. Інший важливий чинник – відсутність ефективних механізмів і центрів координації. Саме на подолання цієї проблеми працює налагодження процесів матеріального забезпечення через структури МОУ, а також створення волонтерами логістичних центрів і електронної системи обліку потреб військовослужбовців.

6. Конфлікти між державними структурами та волонтерами. Окремим чинником є імітація окремими державними структурами співробітництва з волонтерами – або через намагання скористатися позитивними PR-приводами, або через неспроможність налагодити ефективне співробітництво, або через небажання реально змінювати існуючий стан справ.

7. Відсутність ефективної комунікації між волонтерами та суспільством. Ця проблема тісно пов'язана з першою – зниженням обсягів надходжень з боку населення. Для своєчасного виявлення незадоволених потреб, збереження ресурсних можливостей волонтерів їх задовольняти, необхідним є привертання уваги до гострих проблем конфлікту на Сході України, внутрішньо переміщених осіб, побудова ефективної комунікації між тими, хто потребує допомоги, надає її, може виступити благодійником, а також органами влади та державними установами.

8. Зниження мотивації, емоційне вигорання волонтерів. Не можна обійти увагою важливу проблему виснаження (фізичного, емоційного, психологічного) волонтерів. Напружений ритм життя протягом довгого часу, постійні стреси та навантаження призводять до «виключення» з активної діяльності. Додатковим демотивуючим чинником може виступати відсутність системної підтримки волонтерської діяльності з боку суспільства та державних структур.

9. Випадки зловживань з боку волонтерів, діяльність псевдоволонтерів. Окремою багатоаспектною проблемою є випадки зловживань з боку волонтерів, які можуть використовувати у власних інтересах грошову та матеріальну допомогу, які вони збирають та мають передавати заявленим адресатам. Враховуючи майже повну відсутність обліку та контролю за діяльністю

волонтерів, простір для таких зловживань є дуже широким. Багато волонтерських структур для збереження довіри до них публікують на власних сайтах і сторінках у соціальних мережах звіти про надходження, витрати та отримувачів допомоги. Проте деякі волонтери, які вже мають певний авторитет і широко відомі, відмовляються від публічного звітування для економії часу та сил.

10. Безпека волонтерів. Окремою проблемою є безпека волонтерів, насамперед тих, хто самостійно доставляє допомогу до підрозділів, що знаходяться на лінії зіткнення.

Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні та можливості залучення його соціальних ресурсів до вирішення проблем, що стоять перед українським суспільством, залежать від впливу великої кількості факторів. Наразі необхідно зазначити, що результатом сукупності зазначених особливостей і результатів діяльності волонтерів є значний кредит довіри до волонтерського руху з боку населення країни. Так, згідно з результатами опитування, проведеного в кінці 2014 р. Київським міжнародним інститутом соціології¹⁰, волонтери користуються найбільшою довірою громадян України серед владних і суспільних інститутів (7,3 бала за 10-бальною шкалою), причому абсолютну, десятибальну довіру до волонтерів відчуває 22,6% громадян України, а зовсім не довіряють волонтерам лише близько 5% населення [2].

Проблеми, що викликали появу настільки масового волонтерського руху з часом втрачати-муть свою гостроту. Скоріше, об'єктивна потреба у такій кількості волонтерських структур та окремих волонтерів знижуватиметься (особливо щодо тих, хто спеціалізується на технічному та матеріальному забезпеченні української армії). Проте з боку державних і громадських інституцій було б нерозсудливим не скористатись для проведення суспільних перетворень таким потенціалом довіри до волонтерів, їх організаторських здібностей, навичок швидкого й ефективного вирішення практичних проблем.

Імовірними можливими сценаріями подальшого розгортання діяльності волонтерів можуть стати:

1. Громадська залученість. Частина волонтерів (насамперед ті, хто має досвід громадської діяльності до залучення до волонтерського руху, а також ті, хто знайшов у цій сфері своє покликання) залишаться громадськими активістами і будуть продовжувати свою діяльність у сфері надання допомоги, захисту прав і представлення інтересів певних соціальних груп.

2. Підприємництво або професійна діяльність. Частина волонтерів знайдуть для себе більш прийнятним участь у економічній діяльності у формі підприємницької діяльності або найманої праці.

3. Вхідження до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Ще частина обере для себе шлях зміни системи через вступ чи обрання до органів державної влади або місцевого самоврядування, реалізуючи отриманий досвід діяльності заради високих моральних цінностей. Саме на такому сценарії роблять наголос як українські громадські активісти, так і відомий американський філософ і соціолог Ф. Фукуяма у своєму інтерв'ю з приводу Революції гідності в Україні: «Я розумію, що у громадянського суспільства існує стійке переконання, що всі політики погані, що уряд поганий, і ми єдині, хто має зберігати нашу чистоту, щоб наглядати за ними. Але з таким підходом ви ніколи не отримаєте успішний уряд. І якщо є люди, які хочуть щось змінити, вони мають піти у політику і зробити це самі. Люди мають бути готовими взяти на себе цей ризик, тому що цього вимагає їхнє покоління, яке їм довіряє. Ви повинні розуміти, що якщо у політиці не з'явиться нове покоління, шансів на зміни немає взагалі. Це призведе до

¹⁰ Опитування проведено КМІС на замовлення видання «Дзеркало тижня» та за підтримки С. Тарути з 6 по 17 грудня в усіх областях України. Для цього було проведено 3035 інтерв'ю з респондентами, старшими ніж 18 років, які проживають у 179 населених пунктах.

чергового провалу» [11]. Тож необхідно поширювати практики входження волонтерів до державних структур, що сприятиме комунікації й координації зусиль різних груп та організацій волонтерів.

Необхідно підкреслити, що у доповіді «Стан світового волонтерства: трансформуючи управління» програми Волонтерів ООН вплив волонтерів на соціальні та культурні норми і цінності суспільства розглядається як бажаний і закономірний: «Волонтери можуть змінювати і формувати культурні та соціальні норми і цінності суспільства. Вони можуть розширити параметри дебатів, поставивши нові ідеї в політичних порядках денних і заперечуючи статус-кво. Хоча це не завжди може безпосередньо впливати на осіб, які приймають рішення або на результати політики в короткостроковій перспективі, це може змінити думку та привести до довгострокових соціальних змін. Це може також сприяти появі безлічі думок, що в деяких контекстах можуть змусити уряди більш чуйно реагувати на більш широке коло потреб» [5, р. 32].

Висновки. Явище волонтерства у складних умовах існування українського суспільства у період, у ході та після Революції гідності має численні соціальні, культурні, військові, політичні тощо наслідки, вплив яких відчуватиметься ще багато років. Головним завданням для органів державної влади та всіх соціальних суб'єктів, зацікавлених у забезпеченні розвитку і процвітання українського суспільства в цей час є відповідальне та ефективне залучення соціально-ресурсного потенціалу, що став як причиною, так і наслідком волонтерського руху в Україні.

Для цього слід враховувати суттєві особливості волонтерської діяльності в Україні у 2014–2015 рр., серед яких:

- велика частка волонтерської діяльності, що не має формального характеру;
- певна «вимушеність» волонтерських ініціатив як наслідок неефективності державних інституцій або обмеженості ресурсів держави;
- високий рівень ініціативності та незалежності діяльності волонтерських структур;
- становлення волонтерських структур як організацій громадянського суспільства, що професійно задовольняють певні потреби;
- прихід багатьох волонтерів не із структур громадянського суспільства, а з різних сфер професійної діяльності, зокрема, з ІТ-технологій, підприємництва тощо.

Волонтерська діяльність в Україні на сучасному етапі характеризується значною кількістю нестандартних для світової практики волонтерства напрямів діяльності, створюючи часом не тільки систему допомоги особам і структурам, що її потребують, але й паралельну систему розробки та реалізації рішень, спрямованих на більш ефективне виконання функцій відповідними державними структурами, насамперед, у військовій сфері.

Незважаючи на визнання ролі волонтерів у вирішенні багатьох гострих проблем: від підвищення обороноздатності країни до благодійної допомоги внутрішньо переміщеним особам – потребують вирішення багато проблем, що заважають повноцінній реалізації внутрішнього потенціалу волонтерського руху.

Результати аналізу діяльності волонтерських структур демонструють значний потенціал активізації та розширення їх участі у вирішенні найболючіших проблем, що постають перед українською державою і громадськістю. Світовий досвід свідчить, що там, де добровольці можуть зробити, щоб їх голоси були почуті, і беруть участь у процесі прийняття рішень, надання послуг стає ефективнішим і справедливим [5]. Сьогодні від державних структур залежить – дійсно буде отримано такий результат чи суспільство та найактивніші громадяни остаточно розчаруються у політиках і політиці, намагатимуться стати автономними від них.

Вирішенню багатьох із зазначених проблем перешкоджають, насамперед, високий рівень корумпованості державних інститутів і суспільства у цілому; процедури та регламенти, що не сприяють реальній зацікавленості владних структур і окремих чиновників у ефективному здійсненні своїх повноважень і обов'язків і прояву ініціативи у вирішенні завдань, що стоять перед ними.

Водночас ключовим для успіху волонтерського руху і окремих ініціатив є така умова як чутливий (responsive) уряд, що реагує на тиск волонтерської спільноти, а за певних умов – спонукає її до дій.

Список використаних джерел

1. Взаємодія держави і суспільства, символічний простір народу та українсько-російські взаємини у дзеркалі громадської думки. Жовтень 2015 : інформ. бюл. ; [за ред. М.М. Слюсаревського]. – К., 2015. – 52 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ispp.org.ua/bibl_6.htm
2. Народ и власть (результаты опроса) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://opros2014.zn.ua/authority>
3. Alexander J.C. *The Civil Sphere* / J.C. Alexander. – New York : Oxford University. Press, 2006. 816 p.
4. United Nations General Assembly (UNGA) (2002). Recommendations on support for volunteering (A/RES/56/38). Resolution adopted by the General Assembly at the fifty-sixth session – Agenda item 108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2002/a56r038-e.pdf>
5. 2015 State of the World's Volunteerism Report – Transforming Governance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volunteeractioncounts.org/SWVR2015-frame/21337%20-%20SWVR%20report%20-%20ENGLISH%20-%20web%201.pdf>
6. Головаха: Война впервые научила украинцев помогать друг другу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.liga.net/interview/politics/6382849-golovakha_voyna_vpervye_nauchila_ukraintsev_pomogat_drug_drugu.htm
7. Котляр А. Елла Лібанова: «Треба стимулювати економію» / А. Котляр // Дзеркало тижня. Україна. – 2015. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/socium/ella-libanova-nuzhno-stimulirovat-ekonomiyu-.html>
8. Горелов Д.М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. / Д.М. Горелов, О.А. Корнієвський. – К. : НІСД, 2015. – 36 с.
9. Шульга М.О. Волонтерство. Матеріали до Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі» за моніторинговими даними Інституту соціології НАН України / М.О. Шульга [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php>
10. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
11. Найем М. Френсис Фукуяма: Путин делает ровно то, что делал Гитлер / М. Найем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2014/08/27/7035903/>

References

1. *Vzaiemodiya derzhavy i suspil'stva, symbolichnyi prostir narodu ta ukrainsko-rosiiski vzaiemyny u dzerkali gromadskoi dumky. Zhovten' 2015: informatsiyni byuleten'* [The Interaction of State and Society, People and Symbolic Space of Ukrainian-Russian Relations in the Mirror of Public Opinion. October 2015: newsletter], available at: http://ispp.org.ua/bibl_6.htm [in Ukrainian]
2. *Narod i vlast' (rezul'taty oprosa)* [People and Power (survey results)], available at: <http://opros2014.zn.ua/authority> [in Russian]
3. Alexander J.C. *The Civil Sphere*. New York, Oxford University. Press, 2006, 816 p.
4. United Nations General Assembly (UNGA) (2002). Recommendations on support for volunteering (A/RES/56/38). Resolution adopted by the General Assembly at the fifty-sixth session – Agenda item 108, available at: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2002/a56r038-e.pdf>

5. 2015 State of the World's Volunteerism Report – Transforming Governance, available at: <http://www.volunteercounts.org/SWVR2015-frame/21337%20-%20SWVR%20report%20-%20ENGLISH%20-%20web%201.pdf>
6. Chernyshev R. *Golovakha: Voina vperve nauchila ukraincev pomogat' drug drugu* [Golovakha: The war for the first time taught Ukrainians to help each other], available at: http://news.liga.net/interview/politics/6382849-golovakha_voina_vperve_nauchila_ukraintsev_pomogat_drug_drugu.htm [in Russian]
7. Kotliar A. *Ella Libanova: Treba stymulyuvaty ekonomiyu* [Ella Libanova: It is necessary to stimulate the economy]. *Dzerkalo tyzhnia. Ukraina. - Mirror of the week. Ukraine*, 2015, No. 10, available at: <http://gazeta.zn.ua/socium/ella-libanova-nuzhno-stimulirovat-ekonomiyu-.html> [in Ukrainian]
8. Horielov D.M., Korniiievskiy O.A. *Volonterskyi rukh: svitovyi dosvid ta ukrainski gromadyanski praktyky: analitychna dopovid'* [Volunteerism: world experience and Ukrainian civil practice: analytical report]. Kyiv, 2015, 36 p. [in Ukrainian]
9. Shul'ha M.O. *Volonterstvo. Materialy do Natsionalnoi dopovidi "Polityka integratsii ukrainskogo suspil'stva v konteksti vyklykiv ta zagroz podii na Donbasi" za monitoryngovymy danymy Instytutu sotsiologii NAN Ukrainy* [Volunteering. Materials to the National Report "The policy of integration of Ukrainian society in the context of the challenges and threats of events in Donbass" for monitoring to the Institute of Sociology of NAS of Ukraine], available at: <http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php> [in Ukrainian]
10. *Analitychna dopovid' do shchorichnoho Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovyshche Ukrainy v 2015 rotsi"* [The analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2015"]. Kyiv, 2015, 684 p. [in Ukrainian]
11. Najem M. *Frensis Fukuyama: Putin delaet rovno to, chto delal Gitler* [Francis Fukuyama: Putin is doing exactly what Hitler did], available at: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2014/08/27/7035903/> [in Russian]

Отримано 16.05.16

Панькова О.В., доцент, канд. социол. наук, ведущий научный сотрудник отдела экономических проблем социальной политики, Институт экономики промышленности НАН Украины,
Касперович А.Ю., главный экономист отдела экономических проблем социальной политики, Институт экономики промышленности НАН Украины,
Ищенко А.В., ведущий экономист отдела экономических проблем социальной политики, Институт экономики промышленности НАН Украины (Киев)

РАЗВИТИЕ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ АКТИВИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА: СПЕЦИФИКА, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Раскрыта специфика и основные проблемы развития волонтерского движения в Украине в 2014–2015 гг., определены перспективы его дальнейшего развития и вовлечения социальных ресурсов волонтерства в решение проблем и вызовов, стоящих перед современным украинским обществом.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, социальные ресурсы, гражданское общество.

Pankova O.V., PhD. (Sociology), associate professor, leading scientific fellow, department of economic issues of social policy, Institute of Industrial Economics NAS of Ukraine,
Kasperovych A.Yu., group economist, department of economic issues of social policy, Institute of Industrial Economics NAS of Ukraine,
Ishchenko A.V., leading economist, Institute of Industrial Economics NAS of Ukraine (Kyiv)

THE DEVELOPMENT OF VOLUNTEER ACTIVITY IN UKRAINE AS A DEMONSTRATION OF CIVIL SOCIETY SOCIAL RESOURCES ACTIVATION: SPECIFICITY, PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Authors reveal the specifics and the main problems of volunteer movement development in Ukraine during 2014–2015. The article contains the analysis of the prospects for its further development and the involvement of social resources of the volunteering into the problem-solving process that modern Ukrainian society is currently experiencing.

Keywords: volunteering, social resources, civil society.